

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ TESTÜLET.

FŐMUNKATÁRS:

VÁRADI KÁROLY.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

KISS SÁNDOR.

Rovatvezetők: BENEDEK SAMU, HEGEDŰS ISTVÁN, PARÁDI KÁLMÁN.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 fnt, félévre 1 fnt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (lakik Óvár. Bástyaútcza 1. szám alatt); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — Propper Ferencz egyleti pénztárnok címén — a kiadó hivatalba (csillagútcza, 7. sz. a.) küldendők.

A történelem tanítása a népiskolában.

II.

Lássuk most részletesebben azon második tételmet is, melyben azt állítám, hogy a történelem tanításával a népiskolában csak úgy érjük el az ahoz kötött célokat, ha Magyarország történelme alatt nem a királyoknak és eseményeknek száraz időrendi részletezését értjük, hanem a történeti eseményeknek olyan összefüggő kidomborítását, melyből a gyermek azon korlúktető erét felesmerje s melyből nemzetének küzdelmeit, törekvéseit — szóval a nemzeti történelmet lássa, esmerni tanulja.

Ez az a pont, mely felett nevelésügyi bizottságunk által kiküldött szűkebb körű bizottság egy pár órai érdekes, és tán ezt is oda tehetni: tanulságos vitát folytatott. Mig az egyik t. ellenfelünk azon álláspontját védelmezte, hogy egy nemzet története csak úgy lesz egész, ha azon nemzet felett uralkodott királyok során egytől egyig végig megyünk, s e nézetből kifolyólag így kívánja a hazai történelmet taníttatni a népiskolában is: addig a másik párt, — hogy röviden szóljak — a kolozs-dobokamegyei néptanítók egylete által kiadott népiskolai tanterv azon szavait fogadta el álláspontjául, mely így hangzik: „Nem a királyok viselt dolgait, hanem a nemzet történetét ismerje meg a gyermek s a királyokról csak akkor és annyiban legyen szó, mennyiben ezek működése irányadó befolyással volt a nagyobb szerű eseményekre.“

Nekem, valamint akkor, úgy most is az a meggyőződésem, hogy csak ez az igazi útja a történelem tanításának, mellyel a népiskolában czélt érhetünk. Nem csupán az idő kimértségének tekintetbe vétele mondatja velem e szavakat, hanem azon meggyőződés is, hogy csak így lesz elérve — hogy b. Wesselényi Mik-

lós szavaival éljek — az, hogy a történelem nem csupán unalmas elregélése lesz annak, hogy hány király s hány fejedelem volt, hanem igen is lesz egy élőkép a gyermek lelkében a felvett korszak, melyből az ő gyermeki esze is meg fogja érthetni, hogy a történetek nem elszigetelt, hatás nélküli események, hanem fontos tényezők a nemzeti jellem megalakulásában, a nemzeti erő növekedése vagy apadásában; meg fogja érezni, hogy a tanultakban nem egyes személyek történetét, hanem egy nemzet életének legfigyelemre méltóbb mozanatait bírja.

Ilyen álláspontot foglalván el e kérdésben óhajtanám, hogy népiskoláinkban a történelem tanításában az lenne az irányadó elv úgy tanítóink, mint könyviróinknál, hogy csak azon részek tárgyalatnának, melyeknél a nemzeti élet fejlődési processusa a legszembetűnőbben kidomborodik, vagy a melyekből nemzetünk létének megpróbáltatása napjai a leginkább kimagaslanak; ellenben a nemzet történetében jó vagy rossz tekintetben maradandó emléket nem hagyott királyok, valamint a csekélyebb fontosságú vagy maradandó eredményeket nem szült események a népiskolai történelmi anyagból egészen kihagyandók, vagy csak a legáltalánosabb vonásban ott említendő fel az ilyen részekből a legszükségesebb, a hol a részletes tárgyalásra méltatott kimagasló történelmi események esetleg causalis összefüggése azt elkerülhetlenné teszi. A tapasztalat mondatja velem, hogy a történelem ilyen tanódjával helyes irányban fogunk járni. Mig mint kezdő tanító a rendelkezésem alatt álló tankönyvhez ragaszkodtam, s tanítványaim figyelmét reáerőszakoltam azon száraz részekre is, melyekkel tele vannak tankönyveink, s melyeknek a nemzeti életben egyéb fontosságuk nincs, minthogy történetek; mig királyaink hosszú során hiven végig mentünk, a mint azt könyvünk kívánta, holott e királyok egy részének alig van egyéb fontossága, minthogy ők is egykor a trónon ültek: midőn mondom ezen igen-

igen sokak által követett tanmódnak voltam én is híve, őszintén mondom soha tanítványaim történelmi tájékozottságával nem voltam megelégedve.

A mondottakat összegezve tehát:

1. Ne a királyok egymásutánja legyen a fonal, melyen egy nemzet történelmén tanítványainkat átvezetni akarjuk, hanem magok azon kimagasló események, melyeknek összesége teszi a nemzet mult életét. Ha a királyok magok az így kiválogatott eseményeknek teremtoi, ám csoportosítsuk azokat az ök nevéhez; de ha a történetek más központot igényelnek, legyünk tekintettel az események e természete által parancsolt igényekre.

2. Az események közül azokat, melyek egy élesen jellemzett életre vergődni nem bírtak, melyeknek csak muló vagy éppen semmi következménye sem volt a nemzeti életre, mellőzzük. E jelentéktelenebb részek elhagyásával meggazdálkodott időt pedig fordítsuk az olyan részek érdemlegesebb feldolgozására, melyekben éppen a történelmi oktatással van kezünkbe téve tanítványaink szívének, jellemének nemes irányba terelése. Az így meggazdálkodott időt használjuk fel arra, hogy tanítványainkból — mint Wesselényi mondja — hazafit és polgárt s a melyhez én még hozzáteszem, hogy embert neveljünk. E célok elérésére, merem állítani, nincs alkalmasabb eszközünk mint a történelem, de arról is megvagyok győződve, hogy csak úgy, ha jelentéktelen nevekkal nem tömjük tele tanítványaink fejét, érdektelen eseményekkel nem tesszük közönyössé fogékony keblét, magunkra nézve pedig a kicsinységekkel való vesződés által nem tesszük időbeni lehetlenséggé az érdemlegesek méltatását.

A történelem tanításának ezen elmondott irányelvel szellemében most már azon részek kiszemelése következik, melyek a népiskola történelmi oktatásának tárgyát képeznék. Itt veszek alkalmat magamnak, hogy cikkem elején jelzett új tantervünk egyik gyarlóságára egy pár észrevételt tegyek.

E gyarlósága, és igen érzett gyarlósága ez új tantervnek is az, hogy csak általánosságban jelöli ki a tananyagot. Ez így nincs jól, mert ez ideális tanterv éppen a maximum legfelső fokára esigázott követelményeivel a helyett, hogy a célzott egyöntetűséget eredményezné az ország népiskoláiban, ellenkezőleg az eddigi chaost teszi még nagyobbá. Nekünk minimalis részletekig kidolgozott tanterv kell, melyben a tantárgyak, azok terjedelme nyomról-nyomra kimutatva legyen; melyből tanítóink lássák, hogy mi az egyes tárgyakban a népiskolával szemben formált igények azon legalsó foka, melyet a legutolsó népiskolának is megvalósítani kell. Míg a közoktatásügyi kormány ez általánosan érzett hiányon nem segít, egyleteink és szaklapjaink vannak hivatva az e nemü hiányokon, mennyire azt hatáskörük megengedi, segítgetni. E jóakaratu buzgóság vezette nevelésügyi bizottságunkat is, midőn a történelem tanításának részleteibe is benyulni elhatározta.

Ily részletes tantervet kidolgozni nem én vagyok hivatva. Mindazonáltal megkísérlem itt kijelölni azon tananyagot, mely tapintatos felosztás mellett a népiskola által is feldolgozható, s melynek sikeres feldolgozásával nézetem szerint a népiskolai történelem tanításához kötött célok is el leendnek érve. Egyszersmint — szemmel tartva tantervünk igényeit — kijelölöm a világtörténelemből is azon részeket, melyekről némi eseméretet vagy nagy horderejű fontosságuknál fogva, vagy hazai történelmünk kerekdedsége érdekében a népiskolai növendékektől is megvárhatunk. Tán felesleges is megjegyezni, hogy az így kijelölt részek csak a legnagyobb általánosságban tárgyalandók.

Mindjárt a történelmi tanítás megkezdésénél melőzendőnek vélem a tanterv azon kívánalmát, hogy a történelmi tanításhoz bevezetésül az ókori népek történetének általánosságban való tárgyalása szolgáljon. Ez utasítás első sorban a tanítót fogja zavarba hozni, mely zavarnak meg lehet a későbbi és a népiskola növendékeit közelebről érdeklő meritalisabb részek fognak áldozatul esni. Az ókori népek tárgyalása legfeljebb csak egy térkép bemutatásra lenne szorítandó, a szükséges térkép magyarázattal. Megkezdendő lenne a népiskolai rendszeres történelem tanítása véleményem szerint a hunok megmozdulásával s az ez által előidézett népvándorlással. E kiindulás indokolt, mert ebben meg van a belső összeköttetés a tárgyunkat képező hazai történettel. A testvér hun nép megkezd, a magyar nemzet bevégzi a nagy népmozgalmat. Így Atilla történetének s nagybirodalma sorsának rövid érintése után egyenesen áttérhetünk a magyarok bejövételére, tárgyalván itt érdemlegesen az atelközi szerződésnek a nemzet jövő életére kiható nagy fontosságát s e hon elfoglalását, csoportosítván az eseményeket Árpád kimagasló alakja, mint az események természetes központja köré. Kapcsolatban ezzel e bevándorlásnak világtörténelmi fontosságát kiválólag kitüntetni óhajtanám, minek megvilágításához — mondanom sem kell — térkép legyen kezünkben. A majd 100 évig tartó rabló hadjáratokból semmi sem részletezendő, de igen is az augsburgi csata, a mely nemzetünk életében forduló pontot jelez.

De tulságos hosszadalmas lennék, ha ily részletekbe bocsátkoznám. E helyett azon leendő s ez elvek szerint szerkesztendő tankönyvnek, melyet a népiskolák számára kifejtett ideám szellemében megírva látni óhajtanék, címeit fogom ide iktatni, lehetőleg úgy szerkesztvén azt, hogy egyuttal éreztessen is, miszerént nem csak a királyok alakjai domborítandók ki, hanem magok az események, melyek azon kor rugói voltak, a melyek nemzetünk életére döntő befolyással voltak vagy lehetek volna. A már fennebb mondottakat két fejezet alá foglalva, így folytatom:

III. István s a kereszténység felvétele. IV. Endre; a német befolyás; az ország felosztásából száрма-

zott tron viszályok fontossága. V. St. László a ker. hitmegszilárdítója s a belső rend helyre állítója; Horvátország meg- illetve visszahódítása. VI. A kereszties háboruk; Kálmán; Dalmatia megszerzése kapcsolatban Velence emelkedésével. VII. II. Béla (a vak.) III. Béla. VIII. A pápai befolyás veszélyes növekedése s a polgár háboruk által okozott zavar tetőpontra jutása Imre és II. Endre alatt. Az aranybulla. IX. A nagy mongol birodalom keletkezése; hazánk elpusztítása a mongolok által; IV. Béla, a hon ujra alapítója. X. A Habsburg család a német trónra emelkedik a magyarok segélyével. XI. Habsburgi Rudolf hálája s III. Endrének küzdelmes élete. XII. Visszapillantás.

XIII. Az Árpád-ház kihalta után Magyarország függetlenségét, épségét veszélyeztető körülmények: a szent szék törekvése, polgárháboruk, Magyarországnak Csák és társai által szándékolt feldarabolása; Robert Károly a belbéke helyreállítója. XIV. N. Lajos, Magyarország hatalmának, fényének helyreállítója; az ősiség s banderialis hadszerkezet. XV. Anglitzén Beralan, a lópor feltalálója; e találmány fontossága. XVI. Az osmán törökök Európába nyomulása. XVII. A pápa szakadás és hussita háboru. XVIII. Hunyadi János, a keresztény világ legnagyobb hőse. XIX. Mátyás, az igazságos. XX. A Jagellok s különösen II. Ulászló gyászos uralkodása; a főurak féltelenkedése s a mohácsi gyásznap. XXI. Guttenberg, a könyvnyomtatás feltalálója. Columbus, Amerika felfedezője. XXII. A reformatio. XXIII. Visszapillantás.

XXIV. Habsburgi Ferdinand és Szapolyai János ellenkirályok. XXV. A nagy Szulejman s a török uralom megalapítása hazánkban. Drégely, Temesvár eleste; Eger ostroma, Szigetvár megvétele s Szulejman halála. XXVI. Erdély különválása s ennek fontossága tekintettel a Habsburg királyok törekvéseire. XXVII. Bocskay István felkelése. XXVIII. Bethlen Gábor. XXIX. I. Leopold kellő részletességgel. XXX. II. Rákoczy Ferenc. XXXI. A pragmática sanctio, az állandó hadsereg. XXXII. Mária Terézia s a nemesség elnémetesedése. XXXIII. Lengyelország felosztása. XXXIV. II. József. XXXV. A francia forradalom. XXXVI. I. Napoleon korszaka s I. Ferenc hálája a nemzeti áldozatokért. XXXVII. V. Ferdinand. XXXVIII. Nemzetünk legnevezetesebb írói e században.

Ennyi lenne nézetem szerint az a minimum, melyet minden népiskolának a történelemből elvégezni kellene. 38 leckére osztottam be a tananyagot, de ha ennyi alatt nem is lenne feldolgozható, meg lehet birni pl. 50 órával s így is — az én számításom szerint — a rendelkezés alatt álló időnek több mint fele ismétlésre maradna. E kereten belül — felesleges is mondanom — a tanítónak szabad kéz lenne engedve a körülmények által megengedett működésre.

Halvány vonás biz az, mit ilyen szűk keretben a tárgy gyakorlati kiviteléről elmondani lehet. Érzem, hogy

a szorosán vett gyakorlati kivitel, a „miként”, az elmondottak után is egy megfejtésre váró problema. De azt sem én sem más értekezések által megoldani nem fogja; annak csak egy módja van: egy olyan tankönyv létesítése, milyen ma nincs, s mi az eszmét nyomrólyomra megvalósítva adja tanítóink, növendékeink kezébe.

Kiss Sándor.

A közoktatás a párizsi közkiállításon.

II.

(H. I.) A canadai iskolába béállított és lapunk mult számában említett pad szerkezete igen érdekes. Két ülésre van készítve, két oldalról egy kis hosszukós lappá kiszélesedő karral van ellátva, úgy hogy a mellett, hogy kényelmesen rá lehet könyökölni, mi nem megvetendő körülmény a fejlődő gyermeknél, kinek dereka egyenes növése, melle domboru nyugodt tartására nagyon kell ügyelnünk, még könyveit is ráteheti e karfára és egyetmást jegyezhet is.

Az iskolai könyvek és munkák szintén figyelmet érdemelnek az egykor Uj-Frankhonnak nevezett francia Canadában. Sok hasonlót talál Defodon a tanmódban és tanmenetben a Franciaországéhoz; kifejezi, hogy egy francia nem nézheti a felindulás egy neme nélkül ez iskolai dolgozatok egy-egy szépen irt példányát, melyet a canadai tanuló — fiu vagy lány — irt és föléeszti a tengeren túlról is a testvéries érzés és rokonszenv indulatait.

Érdekes az angol kiállításon azon leképlelések, fényképek, iskola-épületek rajzai, melyeket Collard Smith ur küldött be Dél-Ausztraliából, s melyek a legujabb földrész iskolai viszonyaira vetnek figyelemkölto világot.

* * * Egyesült államok.

Csaknem közvetlen szomszédságában a canadai iskolai kiállításnak foglal helyet az egyesült államoké. Csak egy eléggé szűk négyszögü termet foglal el, de sok látnivalót és tanulságos tárgyat tartalmaz. Egy elv uralkodik ez egész kiállításon; egy elv, melyre az amerikaiak méltán büszkék: A közoktatás az egyesült államokban ingyenes.

Ha belépünk igen szabályosan és áttekinthető alakban rendezett sorát találhatjuk üveges szekrényekben vagy egyéb butorokon és asztalokon, melyek a fal hosszában vannak fölállitva, ugyszolván szemelvényesen egybegyűjtve azon tárgyaknak, melyek a philadelphiai közkiállításon szerepeltek, kezdve a gyermekkerti növendék kezdő munkácskájától föl a collegiumok és egyetemek irodalmi és tudományos művei sorozatán.

És a gyermekkert babáinak első kísérletei, nem csekély érdeket költenek és nem megvetendő helyet foglalnak el az összképben. Például figyelmet ébreszt egy szent louis-i gyermekkert gyermekeinek küldeménye, melyben hajtogatott, font, kivagdalt tárgyakon kívül —

Fröbel rendszere szerint — még egyes házieszközök, edények, kosarak, köpük stb. viaszkból gyurt mintái is helyet foglalnak; ezenkívül gyümölcsök, állatok, kutya, ló, disznó, tehén, sőt még nagy emberek mellképei is, mindezek igen ügyesen kivive, oly ügyesen, hogy lehetetlen elhallgatnunk azon önkényt felébredt gondolatunkat, hogy a gyermeki kéz igen érezhető és látható ügyetlenkedései mellett rajtuk van a tanítónő keze nyoma is. Defodon elhallgatja, de magunk kénytelenek vagyunk hozzá tenni: az amerikai tulbuzgalom mellett nem volna-e egy kis nyegleség is az ilyenmő munkák kiállításánál?

Minthogy éppen a szünidők folyama alatt jelent meg a „Manuel General“ nyomán a „Néptanítók lapja“-ban az amerikai közoktatásról Buisson úr által irt jelentésösszegező befejezése, itt e helyen elegendőnek tartjuk megemlíteni a következőket: Az amerikai tanulók köteles munkáiból egybeállított gyűjtemény van itt felmutatva; Cincinnati iskoláinak küldeménye kiválóan érdekes; teljes gyűjteménye meg van az egyesült államok bármely foku iskoláiban használt tankönyv-példányoknak; a központi közoktatási hivatal jelentéseinek teljes gyűjteménye; az iskolaépületek leképlező mintázatai, fényképei, domborképei; gyűjtemények és taneszközök az ásvány, természet- és vegytannak a felső-népiskolákban való tanítására vonatkozólag, melyeket kiállítottak a Brewster és Knowtoll házak Bostonból, Ritchie testvérek Bostonból és Edgerton Philadelphióból; egy sereg eszköz a szemléltető tanmód szerinti oktatásra, mely Amerikában igen kedvelt. Ezenkívül van még az amerikai kiállítás tárgyai közt több érdekes munka és minta, melyeket idioták, siketnémák és vakok küldöttek be.

Svédországnak és Norvégiának nincs külön kiállítása a közoktatás tárgyaira nézve, a Trocadero-ban egyéb tárgyak közt elszórva található oktatási és nevelési tárgyakat, de nagyobb figyelmet nem költenek.

* * *

Olaszország.

Ha áthaladunk egy tágas kereszt folyosón, hol akarunk ellen is leköti figyelmünket az újabb olasz szobrászat igen csinos termékei, melyek bár kissé modoros szellemben, de finoman kifejező stílusban vannak készítve: egy pompás sötét fa-könyvszekrényre bukkanunk, melyet elefántcsont ékítmények díszítenek. E könyvszekrényt Milanóból a Sonzogno-ház küldötte.

E könyvszekrényen jóval túl az olasz kiállítás legbenső zugában találjuk az oktatási kiállítást. E kiállításon főképen nagyszámu könyvek, tanmódot kitüntetett különböző tárgyak szerepelnek, részint az olasz közoktatási hivatal, részint könyvkiadók, részint egyes intézetek tanárai, nevelési egyletek részéről kiállítva.

A könyvárusok küldeményei közt megemlítsérek méltók egy sereg a Fröbel tanmódja szellemében készített játékszer és ajándék, továbbá a szem-

léltető oktatásra készült festmények, melyek az emlősöket, madarakat, növényeket, különböző foglalkozásokat feltüntető képek sorozatát tárják elénkbe, a középpontban valami jelenet foglalván helyet, mint ez a németek hasonló képeinél van rendszeren divatban; ezenkívül színes képeket tartalmazó albumok, gyermekek számára szánt mindmegannyi ajándékok, melyekkel a fejlődő gyermeki lelket tanulságosan mulattatva lehet foglalkoztatni. E gyűjteményt a Paravia és Cie házak küldték fel a közkiállításra. (Róma, Turin, Milano és Florencéből.)

Az oktatási eszközök és tankönyvek közt megemlítendő Cantu Caesar történelmi képes munkái és egy készülék, melyet készítője Vincent de Castro ur (Milanóból) Vittorino da Feltre-készüléknek nevez, a híres paedagog Victorin de Feltre nevével, mely készülék olvasás, irás, rajz és számvetés együttes és fokozatos oktatására van szánva. Sajnáljuk, hogy a taneszköz nincs részletesen ismertetve, mert mindenesetre meglepő igazság rejlik lélektani szempontból a rajz és irás együttes elsajátításában.

A közoktatási ministerium kiállítása tekintélyes; magában foglalja mindazt, mik a gyermekmenhelyek és gyermekkertekre, elemi iskolákra, vakok és siketnémák intézeteire, szakiskolákra, közép- és felső-iskolákra vonatkoznak, s melyek becsületére válnak azon kormányznak, mely kivált néhány év óta semmit nem kimélt a nemzeti egység elengedhetlen feltételét képező oktatás emelése és fejlesztése körüli buzgalkodás tekintetében.

Kiválóan érdekes a nálunk (ezt Defodon Franciaországra jegyzi ugyan meg, de én még fokozottabb mérvben magunkra illőnek találom) oly elhanyagolt és az olasz földön fontos tényezőként szereplő gyermekmenhelytermek berendezését feltüntető mintázatok. A nagyobb városok: Mantua, Milano, Livorno, Padua, Nápoly, Messina, Palermo küldöttek be mutatóanyagokat a gyermeki képesség műveiből. Sok érdekes van köztük. Jelesen Velencében a mintázati kísérletek mellett, melyek kevésbé tökéletesek, mint az amerikai menhelyekéi, találni gyermekkezekből kikerült halászhalókat, egy gondola mintát hibátlanul papírra vetve, egyéb halászathoz tartozó eszközök utánzatait: mintegy látja az ember, hogy nincs messze a tenger és hogy a család ott tölti élete javát. Vannak különböző szakmunkák, melyeket községi iskolák állítottak ki; pompás, tán fölötte is pompás himzések egy milánói árvaháztól, a milánói leányiskola küldeményei; ugyan innét a vakok intézete által kiállított érdekes kézimunkák, így a pavai siketnéma intézet munkái. Ezen kívül teljes gyűjteménye található a királyság felső-, közép-, gymnasialis- és real-iskoláiban használt klasszikus könyveknek.

Kolozsvár közoktatásügye.

Simon Elek kir. tanácsos, mint Kolozsvár sz. kir. város érdemes polgármestere „Évi jelentés“-éből.

E jelentésem azon részében, a mely a városi bi-

zottság működésének vázlatát nyújtja, már érintettem az 1877-ik év tanügyi főbb mozzanatait. Azért e fejezetet kizárólag arra szenteltem, hogy oly képen mutathassam fel városunk közoktatása ügyének állapotát, a melyből a lehető legteljesebb áttekintést nyerhessék az ezen ügy iránt érdeklődők.

E végre mindenek előtt — róvatos táblázatba összeállítva — közlöm az eredményét azon hivatalos összeírásnak, a mely az 1877-ik év nyarán (június, július, augusztus és szeptember havaiban) a kerületi kapitányságok útján vétetett föl a városunkban levő tanköteles gyermekekről.

Sorszám	A kerület neve				
	I. Belvárosi és Küli-Monostori és Külső-szén utcai egyesített kerület	III. Külső-közép és kül-magyarutcai egyesített kerület	IV. Hidelvei kerület	V. Kévíziközi kerület	Összesen
fiu	347	398	478	189	1598
leány	261	348	628	156	1606
6—12 éves	305	509	639	248	2038
13—15 éves	303	237	467	97	1666
Összes létszám	608	746	1106	345	3204
rendes iskolába jár	450	473	440	189	1753
ismétlő (ipar) iskolába jár	98	52	56	9	215
magántanuló	17	12	171	4	206
nem részesül semmi oktatásban	43	209	439	145	1000
A tankötelesek hány %-ka nem részesül oktatásban	7.07%	28.01%	39.01%	42.02%	31.21%

Ha szoroson e kimutatás adatai szerint itélnők meg városunk közoktatási állapotát, elszomorító, sőt megdöbbentő következtetésre kellene jutnunk. Hiszen e szerint városunk összes tanköteleseiből (3204-ből) kerek számban épen 1000 nem részesül oktatásban; tehát az ilyenek száma az összes tanköteleseknek majdnem $\frac{1}{3}$ -át (pontosan: 31,21 %-át) tenné.

E kedvezőtlen arányt s a ráalapítható elszomorító ítéletet azonban — több idevágó körülmény figyelembe vétele után — lehetetlen elfogadnunk és helyesnek itélnünk. Ugyanis az összeírás nyári folytán, tehát oly időben történt, a mikor az iskolák szüneteltek; s így igen hihető, hogy többen azok közül is, a kik az összeírás-kor nem vallották gyermekeiket iskolába járóknak, az

új tanév megnyitásával csak gondoskodtak az ő oktató-sukról.

Megerősíthet e hitünkben az, hogy a városunkban fennálló tanintézetek látogatottságáról alább közlendő kimutatás összesítése szerint a 6—12 éves korbeliek közül 1918, a 13—15 évesek közül pedig 795, s így a tankötelezettségi korban levők közül összesen 2713-an jártak rendes, nyilvános iskolába. Ha már e számból 713-at vidéki szülők gyermekének tekintünk is, mégis 2000 lesz a rendes iskolalátogató tankötelesek száma; 713-nál többet pedig közülök vidékinek nem tekinthetünk, mert köztudomású, hogy ily szülők inkább csak a felsőbb osztályokba hozzák városunkba taníttatni gyermekeiket.

Megnyugtatóul szolgálhat e tekintetben az is, hogy — a szorosabb értelemben vett tankötelesek a (6—12 évesek) nagy része majd mind jár iskolába; s így az oktatásban nem részesülők többsége olyanokból áll, a kik most csak mint ismétlő iskolakötelesek nem részesülnek oktatásban, de többnyire korábban már maguk is jártak rendes iskolákba.

Nyíltan bevallhatom azonban, hogy városunkban a tankötelesek összes száma jóval többre megy, mint a mennyit a meglévő népoktatási intézetek magukba fogadhatnának. Igen üdvös és időszerű intézkedése volt tehát a városi bizottságnak az, hogy új népoktatási intézetek felállítására az 1876- és 1877-ik évre 6—6 ezer frtot, s 1878-ra is — sok másnemű tanügyi kiadások fedezetén kívül is — 3000 frtot vett föl a város költségvetésébe tőkésítendő iskolai alapnak.

Ennek köszönhető, hogy a néhány év óta tervezgetett I. községi népiskola a jövő 1878—79-ki tanévben már bizonyosan megnyitható lesz; mert az irt alap terhére nem csak alkalmas telek vásároltatott az ő számára; hanem azon — e jelentésem megjelenése idejéig — nagy részben már a szükséges átalakítások és új építkezések is végrehajtottak, sőt a felszereltetésére is megtétettek a kellő lépések.

Mint hogy pedig a megnyitandó új iskola épen a III. kerületben, tehát ott fog felállíttatni, a hol a semmi oktatásban nem részesülő tankötelesek száma — az imént közlött kimutatás szerint — már magában is 439-et tesz, s e mellett 171 van magántanulónak bejegyezve, a minek ily külvárosi kerületben nagyon csekély hitelt lehet adni: ez új intézet bizonyára a legégetőbb szükségén segitend. De bármily látogatottá válják is ezen iskola, azért még korántsem ringathatjuk magunkat abban a hitben, hogy általa mind helyet adunk azoknak a tanköteleseknek, a kik a meglévő állami és felekezeti iskolákban eddig helyet nem találhattak. Sőt ezt még akkor sem tehetnők meg, ha a népiskolai alapgyarapításával mielőbb abba a kedvező helyzetbe jönnénk, hogy a hidelve eleje és az ugynevezett „sáncz-alja“ részére tervezett II. községi népiskolát is beállíthassuk.

Ezért közművelődési és hazafias szempontból még hosszú időre vár fontos hivatás azon felekezetekre, a melyek városunkban népoktatási intézeteket létesítettek és tartanak fenn. Igen, igen kívánatos tehát, hogy az ő iskoláik, mint áldozatra kész öseik e legszentebb hitbizományai, ne csak ne apasztassanak, hanem a közérdeklődés és ügybuzgóság áldásos hatása alatt — a haladó kor követelményei szerint — mint eddig, úgy ezután is, időről-időre mindig fejlesztesse és gyarapíttassanak.

S e tekintetben örömmel constatálom, hogy a szoros értelemben vett nép- és elemi iskolákban az osztályok száma ez évben is szaporodott. A tavalyi jelentésem szerint volt ugyanis városunk 23 ilyen intézetében összesen 99 osztály, a mely szám — az iskolák állásáról alább közlendő részletes kimutatás szerint — ez évben már 103-ra emelkedett. De midőn ezt örömmel emelem ki, egyszersmind nem hallgathatom el, hogy most is van 4 oly népiskola városunkban, a melyekben az osztályok száma csak 3; sőt van 1 olyan is, a melynek mindössze is csak 2 osztálya van. Ismételen kötelességemnek ismerem azért, az illetékes hatóságok figyelmét felhívni arra, hogy a népoktatási törvény idevonatkozó rendelkezéséhez még teljesebben alkalmazkodni igyekezzenek, — annyival is inkább, mert — a mint már tavaly is jeleztem — jó tanítók alkalmazása, s illetőleg az alkalmazottak munkáinak arányosabb és igazságosabb megszabása mellett, e tekintetben nagy költség nélkül is sokat lendíthetnek tanügyünkön.

Vége örömmel jelenthetem azt is, hogy városunkban a tanuló gyermekserég és ifjuság összes létszáma ez évben is szaporodott. Mult évi jelentésem szerint ugyanis, városunk 41 tanintézetét, az 1876–77-ki tanévben, látogatták összesen 4382-en, a folyó 1877–78-ki tanévre — az alább következő kimutatás végeredménye szerint — beiratott 4580; s e szerint az összes létszám 98-czal szaporodott. S e szaporodás annyival örvedetesebb, mert már a mult (1876-ik) évi jelentésben is 154 tanulóval mutattam ki többet, mint a megelőző évben; s így a 2 utóbbi év alatt összesen 252-vel szaporodott városunk tanulói létszáma. Örvedetes bizonyítékául vehető ez egyfelől annak, hogy városunk és vidéke lakosságában a kultúra iránti érzék évről-évre elevenebbé és erősebbé válik; de másfelől annak is, hogy az itteni tan- és nevelő intézetek az idő haladtával nemes hivatásuknak mind teljesebben igyekeznek megfelelni; a minek köszönhetjük, hogy a folyó tanévre is összesen 1787 vidéki szülő hozta be ide s tartotta itt neveltetés végett gyermekét.

Megemlítve még, hogy városunk különböző tan- és nevelő intézeteiben, 146 tanteremben, a folyó tanévben is összesen 245 tanterem működik, teljes megnyugvással közlöm róluk az ide csatolt részletes kimutatást, a melyet — az illetékes iskolai előjá-

róságoktól bekért adatok feldolgoztatásával — a lehető legpontosabban állítottam egybe.

(Folytatjuk.)

IRODALOM.

„Közművelődés“ c. heti közlönyt indít meg a r. cath. irodalmi társulat Gyulafehérvárt e hó 1-én. E lap működési köre a tudományos és szépirodalmi tér. A társulat minden tagja a lapot a befizetett illetéért kapja; előfizetés után a lap ára évre 4 frt, félévre 2 frt. Id. szerkesztő: Biró Béla, társszerkesztők Ávéd Jákó, Balogh Ignác, Cserni Béla, Gidofalvi Gergely.

Középtanodai tanuló lapja. Kálnoki Henrik és Vasvári F. „Uj nemzedék“ című, a középtanodai tanulók számára készült hetilapra hirdetnek előfizetést. Ára egész évre 4 frt. Szerk. és kiadó iroda: Budapest, VI. szivutca 36 sz. Mi részünkről, valóban, aggodalommal nézünk e vállalat elé. Egy részről nagyon nehéz olyan mértéket alkalmazni, mely a 6—8 osztályból álló középtanoda tanulói izlésének, igényének megfelelően; másfelől, ha ez csak a felsőbb tanulók számára van tervezve, valjon nem óhajtandóbb e, hogy a komoly munkára épen e leghivatottabb ifjuság felületes hirlapi olvasás helyett egyes tekintélyek önálló munkáit használja fel ismeretei szélesbitésére. Röviden: nagy pædagogiai tapintattal egy ily vállalat még hasznos is lehet, de annak hiányában bizonyára csak ártani fog.

A „Népszerű Gyorsíró“ c. lap 2-ik évfolyamába lépett. E folyóirat a Nagy Sándor gyorsírásának terjesztését és fejlesztését tűzte feladatául. Előfizetési ára egy egész évre 2 frt, tanulóknak 1 frt; az előfizetési pénzek Nagy Sándor szerkesztő címén Budapestre, a műegyetemi könyvtárba intézendők.

„Iskolai és Népkönyvtár“ címmel Dolinai Gyula, a „Hasznos mullattató“ és „Lányok Lapja“ szerkesztője szintén egy új lapot indított meg. A sept 1-én megjelent 1-ső szám főképen a címeül vett kérdést tárgyalja elég érdekl. E lap megjelenik havonként s ára egész évre 2 frt. (Budapest, Sándorutca 1459. sz.)

Wagner László a »Földmívelési Érdekeink« című mezőgazdasági hetilap s a »Falusi Gazda« népszerű gazdasági lap érdemes szerkesztőjétől a gazdasági »Jegyzék Napló« 1879-ik évfolyama közelebből elhagyja a sajtót. A naptár részen kívül a mezőgazdaságot érdekl. adatoknak egész kis encyclopaediáját fogja tartalmazni. Előf. ára 1 frt. 20 kr. Ajánljuk a gazdaság iránt érdeklődő néptanítóink figyelmébe.

A »Magyar Lexicon«-nak 10-ik füzeté is megjelent s ezzel a mű 1-ső kötete be van fejezve. A kiadó gondoskodott diszes angol vászonkötésekről is, melyek közül a sötétzöld színű 45 kron, a vörös 50 kron kapható. A kiállítást s kellő nagyságot illetőleg csupán

ezen bekötési táblákért vállal felelősséget a kiadó hivatal.

Beküldetett:

Módszertani s gyakorlati vezérkönyv a népiskolai fi- és leány-tornászáshoz. Tornatanárok, tanítók s képezdei növendékek számára írta Egner Adolf, képezdeitanár. Ára 1 frt 20 kr. Budapest, 1878. Ugyan e könyvhez tartoznak:

1. „Népiskolai tornaszerek tervrajza.“ Egy 13 dm. hosszú és 6 dm. széles rajzlap, mely a népiskolai tornaszerek ábráit tünteti fel; ára 1 frt 20 krajczár.

2. „Népiskolai tornatér berendezése.“ Egy 6 dm. hosszú és 4 dm. széles rajz lap, mely a tornatér mikénti berendezését mutatja; ára 40 kr.

Szülőföldisme. Bevezetés a földrajz elemeibe, szülőföld- és környék-leírás, Somogy megye földrajzával, a szemléltetve képzelgető tan módszer szerint a min. tantervnek megfelelőleg a népiskolák III. osztálya számára. Írta Adorján Miklós, képezdei gyakorló tanító. Ára 35 kr. Csurgó. A szerző sajátja.

T Á R C S

Az életmódról.

Mottó: „Legyen egy élőfává mind a két Magyarhon földé, tápláló törzsöke a nép, dereka a közép rend.“ Kossuth.

S a derék bir meg legtöbbet s így jó támasza az akaratnak, mely észszel párosulva, teszi az embert emberre. A derék szervezetének minőségétől függ rendszeren az élet hossza.

„A mennyi ház, annyi szokás!“ tartja a közmondás; s igaza van, ha csak aprólékos körülményeket vesz számba. De nagyobb s fontosabb szabásu dolgokban mégis csak egyöntetűségnek kell uralkodnia egy ország népénél, mely egy éhajat befolyása egy s ugyanazon törvények kormányzata alatt él. Sőt minél rendszerebbek egy ország ügyei, annál egyöntetűbb lakosainak életmódja; minél miveltebb egy társadalom, annál hasonlóbba lesznek kívánalmai, szükségletei tehát életmódja.

Ez egyöntetűség tesz rokonokká, hozzáférhetőbbeké egyeseket, egész családokat, sőt nemzeteket is egymáshoz. Igaz, ha az így alkotott társadalom egyes körei, osztályai soha új eszmét nem fogadnak el, soha új elemet nem vesznek fel magukba, a kornak mindinkább fejledező műveltségéhez nem alkalmazkodnak: unalmasokká, elmaradottakká, nevetségessé válnak. De a régi erkölcsök s szokások még akkor sem igen változnak, ha a felsorolt kívánalmaknak eleget tesznek, legalább nem a zonnal láthatólag; ezt csak nagy, sok századok világnézetét megdöntő forradalmak eszközlik, melyeknek eredménye az egész emberiséget az általános humanitás szempontjából egy fokkal feljebb emeli. Ilyenkor — a célt tekintve — a mi végett keletkeztek e forradalmak, a szokásoknak s erkölcsöknek kell változniuk.

Legyen szabad egy pár szokásunkról — ha nem is erkölcsünkéről — néhány szót szólanom. Nő vagyok, te-

hát csak nőkről, vagy nőknek szólok; lelkemből magyar nő, s így hozzájok intézem e sorokat.

Ha tekintjük, mi teszi az embert, azt fogjuk találni: hogy értelem, akaraterő és munkaképesség.

Értelem annak belátására segít, mi van hasznunkra; az akaraterő szilárd eltökélésre, a hasznos követésében a mások jogainak sértetlensége mellett, s a munkaképesség azon tehetség, mely módot nyújt a hasznosnak elismertet végre is hajthatni.

Kinek mi van hasznára, azt mindenkinek társadalmi állása, vagyona, műveltsége — szóval körülményei szabják meg. A férfiaknak már körülményeiknél fogva is sokkal különbözőbbek hatáskörük, mint a nőké, kiknek mindnyájuknak abban összpontosul hivatásuk, hogy az otthon valódi otthonná, kedélyessé, nyugalmas menhelylyé teremtsék a család tagjai számára s a társas élet nemesítésére befolyjanak. Ha még azt tesszük e mellé, hogy műveltségénél, illetőleg képzettségénél fogva barátja gyanánt tekinthesse férje a nőt, élte feladatát betölté. A mi munkatere még ezen kívül marad, az mind csak mellékes dolog.

Az otthon otthonná, nyugalmassá, a társas életet széppé, nemessé a rend teszi. Rend a házi dolgokban, rend a munkásságban, rend a látogatástevés és vevésben.

Van-e rend oly háznál, hol a naponta bizonyos időben hazatérő férj vagy gyermekek takarítatlan szobákat vagy még nem rendezett öltözetű nőt, anyát találhatnak? Van-e rend oly háznál, hoi a látogató soha sem zavarja munkában a háziakat, akár reggel, akár este jó vagy a nap bármely órájában; éppen úgy van-e rend ott, hol a ház asszonya, vagy nagy lányai akár mikor mehetnek látogatóba? Bizonyosan nincs! Mert a ház csak felületesen lesz rendezve, munkánk körül legfeljebb csak a legszükségesebb elkészítve; s ösmerőseink közül csak nagy ritkán találunk valakit otthon, vagy ők bennünket.

Megjegyzem, hogy csak azon osztályról szólok, melynek munkája mellett szorakozási ideje is marad.

Olvasám, mily megszabott rendet követ életmódjában az angol nővilág: mily határozott életrendjök van a francia családoknak; s egy nemzetnek sincsenek oly szilárd s a célszerűsége alapult elvei a családi s társas életet illetőleg, mint a németeknek. Lelnek ők idő munkára s mulatságra egyaránt.

A német nő, ha máshonnan nem telik, egy régi darab ruhájából készít egyetlen ablakára függönyt, s akárhány jobb módu magyar házunk van, hol eszébe sem jut az asszonynak, hogy a függöny mindjárt lakályosabbá, csinosabbá teszi a szobát; a német nő igyekszik, bárhonnan is, egy darab pókróczot venni ó divatu divánja elé, mi aztán eltart neki 30—40 esztendeig is; mi inkább új pamlagot veszünk, holott a régi egy kis javítással még jó szolgálatot tehetne. S ha nincs módja megvenni a pókróczot, garasonként veszi hozzá az anyagot, s lassanként maga készíti el: így csinál egy k't pamlag vánkost, zsámolyt, tálczát; csipke borítót butorára, melyet azonnal befoldoz, a mint valami kis keskedést fedez fel rajta. Igen, mert nála elv: dolgozni, s csak azután mulatni. A mi nőinknél oly sokszor hallani: „Elég jó lesz így is“ — vagy: „Nem értem rá megcsinálni.“ Pedig a mi csak elég jó, az még nem jó, s ha jobb is lehetne, akkor éppen rossz, s szükségesre időnk kell telni; a mi nem szükséges, a miatt nem is igen mentjük magunkat.

Az angol nő legjobb barátnéjához sem megy dél előtt; a francia nő legalább egy napját a hétnek egész; szent otthon tölti, még a legegyszerűbb polgári nő is ha üzlete nem szólítja ki a házból. De hisz csak azokról van szó, kik oly szerencsések csak nők és családanyák lehetni.

Mi a magyar nő dicsérő elnevezése? Valódi gazdasszony! Boldogok lennénk, ha valóban találna e cím. De kit neveznek annak? Ki nagy ebédet, ozsonnát maga készít el vagy felügyelete alatt készített; de mindég nagyot; sok ételből állót ott, hol tized része is elég lenne. S veszünk vele időt, pazarlunk vagyont. Szerintem a valódi gazdasszony névre az tarthatna számot, a ki a kellő mennyiséget és minőséget úgy tudja nyújtani, hogy lássék mellette, miszerint nem azt akarjuk mutatni, mivel birunk, hanem hogy a szives látás mellett, a testnek szükséges üdítésére szolgáló táplálékról sem feledkeztünk meg. S ha az így megtakarított időben nem vagyunk mindég rászorulva szükségeset dolgozni, mennyi kellemes munkát készíthetnénk azalatt, mivel házunkat szépíthetnők.

De ki merne a régi szokásokkal szakítani? Ki bátorzkodnék szembe nézni a véleménynyel, hogy fősvény, vagy hogy nem tudja, mit kíván a becsület? Nehéz dolog; de segíteni e bajon szilárd akarat mellett nem lehetetlen. Csak bátorság s menni fog. Mennyi időnk marad majd lakásunk csinosítására; kivált ha nem harisnya kötéssel keressük fel egymást egész délutánra s mennyi anyagot ad az efféle szép munka a megbeszélésre.

Mert a délután való csak látogatás tevése; s ha ezt a kellemes, a délelőttet pedig mindig szükséges munkának szenteljük, mindennek eleget fogunk tehetni, s esténk még családunkkal töltendő kedélyes együttlét számára marad fenn.

K. G. E.

VEGYESEK.

— Első községi népiskolánkhoz, mely október 1-én nyílik meg, a városi iskolaszék Nagy Kálmán alsó rákosi igazgató-tanítót választotta meg.

Felsőbb kereskedelmi iskolánk sept. 15-én d. e. 11 órakor nyitott meg a városi polg. iskola nagy termében. Ez ünnepélyre az intézet tanítványain (eddig beiratott 9 rendes, 3 rendkívüli tanuló), tanárain és az érdekeltek szülőkön kívül szépszámu intelligens közönség jelent meg, a melynek soraiban ott láttuk gr. Eszterházy főispán, Simon E. polgármester, Páll Sándor tanker. főigazgató, Dr. Entz és Dr. Groisz egyetemi tanár urakat, a városi tanácsosokat stb. A megnyitó beszédet a kereskedelmi kamara elnöke, Finály H. egyetemi tanár ur tartotta s melyet, ha lapunk tere engedni fogja, közölni is fogunk. Utána Váradi K. igazgató beszélt az ő szokott lelkesültségével. Ajánljuk e valóban közszükséget pótló intézetet az érdekeltek szülők és kereskedelmi körök figyelmébe s szívünk mélyéből kívánunk áldást az ő nagy hatásának ígérkező működésére.

— A kolozsvári ev. ref. egyházi képviselő testület közelebről tartott közgyűlésében újra alakítván iskolaszéket, annak tagjaiul megválasztván: dr. Jenei Viktor, Kozma József, Sárkány Ferenc, Jancsó Lajos, Kiss Sándor, Szász Béla, Felméri Lajos, Benedek Samu, Paal Ferenc, Fazakas József, Hegedüs István és Parádi Kálmán tanár urakat, továbbá Ince Mihály (e. gondnok) Gothárd József és dr. Bartha János urakat.

— A deési polg. iskolának a vallás és közokt. min. ur megengedte az V. és VI. osztály beállítását egy segédtanár felvételével.

— Az erdélyrészi polgári irkolák száma egygyel szaporodott. Az unitarius vallásközönség ugyanis tordai közép-iskoláját, a közoktatásügyi ministeriummal kötött szerződés alapján 6 osztályu polg. iskolává alakította át.

A szerkesztő postája.

Kobány M. urnak Budap. Igaz, de a kéredezett névét nem tudom; lapot küldjük. Boér M. Sz.-Cseh. Levelt irtam, úgy hiszem kapta. Derzsi Jenő urnak M. Ujvárt: Adni fogjuk és ezután is szivesen látjuk. E. A. urnak Iglón: Felemlítők s ha csak tért és embert kapunk, részletesebben is szólunk. Szathmári M. urnak Derzsi: Küldjük, de a reklamationak bizonyára nem mi vagyunk okai. Tiszt. D. J. urnak Zágón. E számunkra későn kaptuk, a következőbe, ha csak lehet, beletesszük. — R. P. Bacon. Levelt írok, csak légy egy kis türelemmel.